

Voorwaardelijke invrijheidstelling per 1 juli jl.

Op eieren lopen en goed

Bestudering van de nieuwe Wet voorwaardelijke invrijheidstelling laat zien dat gedetineerden, en hun raadslieden, extra moeten oppassen bij disciplinaire straffen. En omdat de nettostrafduur door de nieuwe regeling kan oplopen, moet de verdediging ook vooraf precies gaan rekenen.

rekenen

.....
Petra Breukink

advocaat te Alkmaar
.....

Op 1 juli jl. trad de nieuwe Wet voorwaardelijke invrijheidstelling in werking. Daarmee werden de artikelen 15 tot en met 15d Sr ingrijpend gewijzigd en de artikelen 15e-15l Sr toegevoegd.¹ Aan de roep om een nieuwe regeling aangaande de vervroegde invrijheidstelling werd gehoor gegeven omdat aan die vervroegde invrijheidstelling geen voorwaarden konden worden verbonden. Zelfs bij ‘verkeerd’ gedrag kon een eenmaal verleende vervroegde invrijheidstelling niet worden herroepen. Dat is nu geheel anders.

De nieuwe Wet voorwaardelijke invrijheidstelling komt voort uit de maatschappelijke drang om de vervroegde invrijheidstelling af te schaffen dan wel drastisch te veranderen. De in 1987 ingevoerde vervroegde invrijheidstelling heeft tot veel maatschappelijke en politieke discussie geleid. Uiteindelijk heeft die discussie tot het voorstel geleid de vervroegde invrijheidstelling zodanig te herzien dat de invrijheidstelling weer onder voorwaarden kon plaatsvinden, net zoals voor 1987 het geval was.²

Het doel van de nieuwe regeling is het verminderen van recidive en dus het vergroten van de maatschappelijke veiligheid. De kern van de nieuwe regeling is dat aan de vervroegde invrijheidstelling voorwaarden zijn verbonden die in beginsel tot gevolg hebben dat alsnog de rest van de straf moet worden uitgezeten bij schending van die voorwaarden.

Uitgangspunt is dat in principe iedere

gedetineerde in aanmerking komt voor voorwaardelijke invrijheidstelling, mits hij aan alle criteria voldoet.³ Het tijdstip van de voorwaardelijke invrijheidstelling is in de wet bepaald en zij wordt automatisch verleend. Wil het OM de voorwaardelijke invrijheidstelling uit- of afstellen, dan zal daartoe een vordering moeten worden ingediend.

Verschillen en voorwaarden

Er zijn twee duidelijke verschillen met de oude regeling. Immers, de nieuwe voorwaardelijke invrijheidstelling is van toepassing op vrijheidsstraffen langer dan één jaar. Onder de oude regeling was dit een halfjaar. Voor straffen tussen ten minste één jaar en twee jaar vindt voorwaardelijke invrijheidstelling plaats wanneer de vrijheidsbeneming ten minste een jaar heeft geduurd en van het restant een derde is ondergaan. Bij straffen langer dan twee jaar vindt invrijheidstelling plaats als twee derde van de door de rechter opgelegde straf is ondergaan. Daarnaast is de nieuwe voorwaardelijke invrijheidstellingsregeling niet van toepassing indien de rechter een deels voorwaardelijke straf oplegt (art. 14 a Sr).

Uiteraard geldt als algemene voorwaarde dat de gedetineerde niet opnieuw een strafbaar feit mag begaan. Daarnaast kunnen er bijzondere voorwaarden aan de invrijheidstelling worden verbonden. Als dit laatste moet geschieden, wordt er actie van het OM verwacht. Voorbeelden van bijzondere voorwaarden zijn deelname aan programmatische activiteiten, terugkeer in de maatschappij of ondergaan van bijzondere zorg zoals verslavingszorg of ggz. Aan deze bijzondere voorwaarden kan ook elektronisch toezicht worden

.....
Een disciplinaire straf kan een veroordeelde de das omdoen, dus hij zal erg goed op zijn tellen moeten passen
.....

verbonden, omdat er beperkingen aan de voorwaarden kunnen worden verbonden die de bewegingsvrijheid van de veroordeelde beperken. De bijzondere voorwaarden mogen nooit in strijd zijn met godsdienst, levensovertuiging of staatkundige vrijheid.

Aan de voorwaarden wordt een proeftijd verbonden. Er wordt bij de lengte van de proeftijd onderscheid gemaakt in de algemene en bijzondere voorwaarden, te weten:

- de proeftijd ten aanzien van de algemene voorwaarden gaat in op de dag van de voorwaardelijke invrijheidstelling en is gelijk aan de periode waarover voorwaardelijke invrijheidstelling wordt verleend, althans in ieder geval minimaal één jaar;
- de proeftijd ten aanzien van de bijzondere voorwaarde wordt door het OM vastgesteld en is in ieder geval gelijk aan de periode waarover voorwaardelijke invrijheidstelling wordt verleend.

Het OM beslist over de te stellen bijzondere voorwaarden. De directeur van de penitentiaire inrichting heeft daarbij een adviserende rol. Het toezicht van de naleving van de voorwaarden ligt bij het OM dat dit toezicht uit handen kan geven aan de reclassering. De reclassering kan ook belast worden met de begeleiding van de veroordeelde bij de voorwaarden. Leeft de veroordeelde de voorwaarden niet na, dan meldt de reclassering dit aan het OM.⁴

Overtreding en uitzondering

Het uitgangspunt is dat steeds een reactie wordt gegeven op overtreding van de voorwaarden. Er kan een drietal sancties

.....
¹ Zie hierover ook eerder in dit blad het signalement van *Manon Nooteboom*: ‘Nieuwe wet bindt vervroegde vrijlating aan voorwaarden’, in: *Advocatenblad* 2008-10, p. 385.

² Kamerstukken II, 2000-2001, 27 419, nr. 1.

.....
³ De nieuwe regeling vervroegde invrijheidstelling geldt helaas niet voor terbeschikkinggestelden die in afwachting zijn van een plaatsing in een kliniek en tot die tijd in een penitentiaire inrichting verblijven.

.....
⁴ Kamerstukken II, 2005-2006, 30 513, nr. 3, p. 9.

Raadslieden kunnen niet meer algemeen suggereren om een fors deel van de gevorderde straf voorwaardelijk op te leggen, want zo kan de nettostrafduur oplopen

volgen. Bij een relatief lichte overtreding kan met een waarschuwing worden volstaan. Bij een grovere schending kunnen de bijzondere voorwaarden worden gewijzigd. Bij de overtreding van de bijzondere voorwaarde 'locatieverbod' kan bijvoorbeeld als extra bijzondere voorwaarde elektronisch toezicht worden opgelegd. Bij een te grove schending zal de voorwaardelijke invrijheidstelling kunnen worden herroepen. Dit is het geval als het vertrouwen dat de veroordeelde zich houdt aan de voorwaarden, is geschaad. De veroordeelde zal dan weer achter slot en grendel kunnen belanden.

Is het OM van mening dat de voorwaardelijke invrijheidstelling moet worden herroepen, dan kan het OM de aanhouding van de veroordeelde bevelen. Daaropvolgend moet er een vordering tot schorsing van de voorwaardelijke invrijheidstelling worden ingediend bij de R-C. De R-C moet binnen drie dagen na de aanhouding beslissen. Hierbij heeft de veroordeelde recht op een advocaat. Wordt zo'n vordering tot herroeping van de voorwaardelijke invrijheidstelling afgewezen of wordt het OM niet-ontvankelijk verklaard, dan gelden de schadevergoedingsregels zoals vastgelegd in artt. 89 en 90 Sv.

De voorwaardelijke invrijheidstelling geldt in principe voor iedere veroordeelde en zal vrijwel automatisch kunnen worden verleend. Echter, er is een aantal specifieke gevallen benoemd waarbij wordt aangegeven dat de voorwaardelijke invrijheidstelling kan worden uitgesteld of achterwege kan worden gelaten. Redenen om uit te stellen dan

wel af te zien van voorwaardelijke invrijheidstelling zijn (limitatief opgesomd in art. 15d Sr):

- a aan de veroordeelde is op grond van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis de maatregel tbs opgelegd;
- b de veroordeelde heeft zich na de aanvang van de tenuitvoerlegging van zijn straf ernstig misdragen, hetgeen kan blijken uit:
  - ernstige bezwaren of veroordeling terzake een misdrijf;
  - gedrag dat tijdens tenuitvoerlegging van de straf meermalen tot een disciplinaire straf heeft geleid;
  - onttrekking of poging tot onttrekking aan de straf na aanvang van de tenuitvoerlegging;
  - de veroordeelde verklaart zich niet bereid de voorwaarden na te leven;
  - het stellen van voorwaarden levert onvoldoende inperking van het recidiverisico op;
  - internationaalrechtelijke aspecten, waarbij tussen landen afspraken zijn gemaakt omtrent het achterwege laten of uitstellen van de voorwaardelijke invrijheidstelling.⁵

Rol voor advocaat

In dit kader is er voor advocaten een belangrijke rol weggelegd. Een disciplinaire straf binnen de penitentiaire inrichting, zo blijkt uit de memorie van toelichting, kan een contra-indicatie zijn. Daarbij is het de directeur van de penitentiaire inrichting die adviseert naar het OM. Een disciplinaire straf wordt in de ene penitentiaire inrichting sneller opgelegd dan in de andere. Het instellen van een beklag tegen een dergelijke straf is dus van groot belang. Een disciplinaire straf kan veroordeelden immers de spreekwoordelijke das omdoen. De Penitentiaire beginselenwet geeft een aantal vastomlijnde criteria waar een disciplinaire straf aan moet voldoen; het komt echter regelmatig voor dat een disciplinaire straf niet op basis van deze criteria wordt opgelegd. We zullen nog moeten afwachten hoe het uitpakt, maar bestudering van de wet geeft het idee dat een gedetineerde erg goed op zijn tellen moet passen. In dit kader zullen er veel

meer klachten worden ingediend en dat zal de werkdruk bij de commissies van toezicht kunnen vergroten.

Uit- of afstel

Het OM moet voor uitstel of afstel van de voorwaardelijke invrijheidstelling een vordering indienen bij de rechtbank die in eerste aanleg heeft kennisgenomen van het strafbare feit ter zake waarvan de straf die ten uitvoer wordt gelegd is opgelegd. De vordering moet gronden bevatten waarop zij is gebaseerd en wordt aan de veroordeelde toegezonden. De vordering moet uiterlijk dertig dagen voor het tijdstip van voorwaardelijke invrijheidstelling ontvangen zijn op de strafgriffie. Later indienen leidt tot niet-ontvankelijkheid, tenzij het OM kan aantonen dat de omstandigheden en gronden tot het doen van de vordering zich niet eerder hebben voorgedaan. De veroordeelde heeft recht op een advocaat, die ambtshalve kan worden toegevoegd. De enkelvoudige rechter beslist en behandelt de vordering openbaar. Getuigen en deskundigen kunnen door OM en veroordeelde worden opgeroepen ter zitting. Hangende de procedure wordt de veroordeelde niet voorwaardelijk in vrijheid gesteld.

Tegen de beslissing van de rechtbank op de vordering staat geen rechtsmiddel open. De rechtbank kan in zijn beslissing adviseren omtrent de aan de voorwaardelijk invrijheidstelling te verbinden bijzondere voorwaarden. De beslissing behoort gemotiveerd te zijn en is openbaar.

Overgang en uitzondering

De nieuwe regeling is van toepassing op veroordelingen die na haar inwerkingtreding zijn uitgesproken – dus vanaf 1 juli 2008. Op veroordelingen van vóór die datum blijft natuurlijk de oude regeling van kracht. Aandacht verdient het feit dat een verdachte die voor 1 juli 2008 in eerste aanleg is veroordeeld en na 1 juli 2008 in hoger beroep wordt veroordeeld, daardoor onder de nieuwe regeling valt. Dit kan dus van belang zijn bij een advies als een cliënt een strafmaatappèl wil. Raadslieden doen er verder goed aan om reeds ingestelde strafmaatappellen opnieuw te beoordelen, tegen het licht van de strafverhogende effecten van de nieuwe regeling.

⁵ Art. 15b lid 2 Sr.

Ten slotte is er een uitzondering voor langere vrijheidsstraffen. Als deze voor de inwerkingtreding zijn opgelegd, maar nog vijf jaar (per juli 2013) na inwerkingtreding ten uitvoer worden gelegd, dan geldt de nieuwe regeling. De tenuitvoerlegging van deze vrijheidsstraf hoeft volgens het overgangsrecht echter niet voor 1 juli jl. te zijn aangevangen.⁶ Voorbeelden zijn veroordeelden bij wie de tenuitvoerlegging pas na 1 juli 2010 is aangevangen, omdat ze een tijdlang voortvluchtig of anderszins onvindbaar zijn geweest, of om welke re-

den dan ook domweg niet zijn opgeroepen, of die uitstel van tenuitvoerlegging of strafonderbreking hebben gekregen. Voor hen levert de wetswijziging, letterlijk toegepast, een langere nettostrafduur op. Dat is niet de bedoeling van de wetgever geweest.⁷ Voor deze gevallen lijkt een gratieverzoek de oplossing.

Gedetineerde moet oppassen

De nieuwe wet zal veel gevolgen hebben op de werkdruk van zowel de staande als de zittende magistratuur, alsook de

Reclassering en de Dienst Justitiële Inrichtingen. In elk geval heeft het Openbaar Ministerie een speciale Voorziening voorwaardelijke invrijheidstelling (resortparket Arnhem) in het leven geroepen die zich volledig bezighoudt met de nieuwe Wet voorwaardelijke invrijheidstelling. Maar vooral de gedetineerde zal op eieren moeten lopen. Het valt daarbij nog te bezien hoe streng of hoe soepel er met overtreding van de voorwaarden zal worden omgegaan.

6 Art. VI lid 2 Wijzigingswet.

7 Kamerstukken II, 2005/2006, 30 513, nr. 3, p. 26 en 27.

Vaak langere strafduur drie tabellen

Vonnissen van 6 t/m 12 maanden

(geen voorwaardelijke invrijheidstelling mogelijk)

Vonnis	Nettostrafduur na 01-07-08	Nettostrafduur vóór 01-07-08	Verskil
6 maanden	6 maanden	6 maanden	-
7 maanden	7 maanden	6 maanden + 10 dagen	20 dagen
8 maanden	8 maanden	6 maanden + 20 dagen	1 maand + 10 dagen
9 maanden	9 maanden	7 maanden	2 maanden
10 maanden	10 maanden	7 maanden + 10 dagen	2 maanden + 20 dagen
11 maanden	11 maanden	7 maanden + 20 dagen	3 maanden + 10 dagen
12 maanden	12 maanden	8 maanden	4 maanden

Vonnissen van 13 t/m 24 maanden

(alleen voorwaardelijke invrijheidstelling mogelijk indien geen – deels – voorwaardelijke vrijheidsstraf is opgelegd)

Vonnis	Nettostrafduur na 01-07-08	Nettostrafduur vóór 01-07-08	Verskil
13 maanden	12 maanden + 10 dagen	8 maanden + 20 dagen	3 maanden + 20 dagen
14 maanden	12 maanden + 20 dagen	9 maanden + 10 dagen	3 maanden + 10 dagen
15 maanden	13 maanden	10 maanden	3 maanden
16 maanden	13 maanden + 10 dagen	10 maanden + 20 dagen	2 maanden + 20 dagen
17 maanden	13 maanden + 20 dagen	11 maanden + 10 dagen	2 maanden + 10 dagen
18 maanden	14 maanden	12 maanden	2 maanden
19 maanden	14 maanden + 10 dagen	12 maanden + 20 dagen	1 maand + 20 dagen
20 maanden	14 maanden + 20 dagen	13 maanden + 10 dagen	1 maand + 10 dagen
21 maanden	15 maanden	14 maanden	1 maand
22 maanden	15 maanden + 10 dagen	14 maanden + 20 dagen	20 dagen
23 maanden	15 maanden + 20 dagen	15 maanden + 10 dagen	10 dagen
24 maanden	16 maanden	16 maanden	-

Adriaan Norenburg en
Marjolein Dikkerboom
advocaten⁸

Bij vrijheidsstraffen van minder dan drie jaar wordt de nettostrafduur door de nieuwe regeling aanzienlijk verlengd:

- de voorwaardelijke invrijheidstelling geldt niet voor straffen beneden de 12 maanden;
- bij straffen tussen de 12 en 24 maanden geldt de voorwaardelijke invrijheidstelling (van rechtswege) wanneer de vrijheidsstraf 12 maanden plus een derde van het restant heeft geduurd;
- bij straffen tussen de 24 en 36 maanden geldt de voorwaardelijke invrijheidstelling zodra twee derde van de opgelegde vrijheidsstraf is ondergaan;
- de voorwaardelijke invrijheidstelling geldt niet indien er tevens een voorwaardelijke vrijheidsstraf is opgelegd.

De nieuwe regeling leidt vooral bij vrijheidsstraffen tussen de 6 en 24 maanden en bij het opleggen van een deels voor-

⁸ Adriaan Norenburg (advocaat bij bij La Gro Advocaten te Woerden) en Marjolein Dikkerboom (advocaat bij Ten Berge Leerkotte Advocaten te Utrecht) hebben de drie tabellen samengesteld en de bijbehorende adviezen geformuleerd, even als het grootste deel van de voorafgaande passage 'Overgang en uitzondering'.

Vonnissen van 13 tot 35 maanden, plus een deel voorwaardelijk

Vonnis	Nettostrafduur	Nettostrafduur	Verschil
	na 01-07-08	vóór 01-07-08	
13 maanden + voorwaardelijk	13 maanden	8 maanden + 20 dagen	4 maanden + 10 dagen
14 maanden + voorwaardelijk	14 maanden	9 maanden + 10 dagen	4 maanden + 20 dagen
15 maanden + voorwaardelijk	15 maanden	10 maanden	5 maanden
16 maanden + voorwaardelijk	16 maanden	10 maanden + 20 dagen	5 maanden + 10 dagen
17 maanden + voorwaardelijk	17 maanden	11 maanden + 10 dagen	5 maanden + 20 dagen
18 maanden + voorwaardelijk	18 maanden	12 maanden	6 maanden
19 maanden + voorwaardelijk	19 maanden	12 maanden + 20 dagen	6 maand + 10 dagen
20 maanden + voorwaardelijk	20 maanden	13 maanden + 10 dagen	6 maand + 20 dagen
21 maanden + voorwaardelijk	21 maanden	14 maanden	7 maand
22 maanden + voorwaardelijk	22 maanden	14 maanden + 10 dagen	7 maanden + 10 dagen
23 maanden + voorwaardelijk	23 maanden	14 maanden + 20 dagen	7 maanden + 20 dagen
24 maanden + voorwaardelijk	24 maanden	16 maanden	8 maanden
25 maanden + voorwaardelijk	25 maanden	16 maanden + 20 dagen	8 maanden + 10 dagen
26 maanden + voorwaardelijk	26 maanden	17 maanden + 10 dagen	8 maanden + 20 dagen
27 maanden + voorwaardelijk	27 maanden	18 maanden	9 maanden
28 maanden + voorwaardelijk	28 maanden	18 maanden + 20 dagen	9 maand + 10 dagen
29 maanden + voorwaardelijk	29 maanden	19 maanden + 10 dagen	9 maand + 20 dagen
30 maanden + voorwaardelijk	30 maanden	20 maanden	10 maand
31 maanden + voorwaardelijk	31 maanden	20 maanden + 20 dagen	10 maanden + 10 dagen
32 maanden + voorwaardelijk	32 maanden	21 maanden + 10 dagen	10 maanden + 20 dagen
33 maanden + voorwaardelijk	33 maanden	22 maanden	11 maanden
34 maanden + voorwaardelijk	34 maanden	22 maanden + 20 dagen	11 maanden + 10 dagen
35 maanden + voorwaardelijk	35 maanden	23 maanden + 10 dagen	11 maanden + 20 dagen

waardelijke vrijheidsstraf bij straffen boven de 24 maanden onvoorwaardelijk, tot een aanzienlijk langere nettostrafduur.

Raadslieden die een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf willen bepleiten, doen er goed aan om vooraf in kaart te brengen welke gevolgen het opleggen van een voorwaardelijk deel heeft voor de netto duur van het onvoorwaardelijke deel. Voor de cliënt kan het voordeliger zijn om géén voorwaardelijk deel opgelegd te krijgen.

Voor het berekenen van de nieuwe nettostrafduur van een na 1 juli jl. opgelegde straf, en voor het omrekenen van 'oud' naar 'nieuw' en omgekeerd: zie de tabellen.

De strafduur voor vrijheidsstraffen tussen de 6 en 12 maanden wordt een derde langer. Om te voorkomen dat de nieuwe regeling in dit segment onbedoeld leidt tot langere nettostraffen, zou dus op zijn minst het verschil tussen de nieuwe en de oude nettostrafduur als voorwaardelijk deel moeten worden opgelegd. Netto staat een 'oud' vonnis van 12 maanden onvoorwaardelijk immers gelijk aan een 'nieuw' vonnis van 12 maanden, waarvan 4 voorwaardelijk.

Voor de straffen tussen de 24 en 36 maanden verandert er niets: voorwaardelijke invrijheidstelling wanneer twee derde van de straf is ondergaan. Wordt er echter van een vrijheidsstraf tussen de

12 en 36 maanden een deel van die straf *voorwaardelijk* opgelegd, dan verandert het plaatje weer. Het opleggen van een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf, in elk geval vóór 1 juli jl. graag en veel gebruikt als de bekende 'stok achter de deur', heeft in dit segment een sterk negatieve invloed op de nettostrafduur, zoals de laatste tabel laat zien.

De verdediging moet er steeds weer op wijzen dat een eis van de officier van justitie tot een (deels) onvoorwaardelijke vrijheidsstraf met andere ogen bezien moet worden dan vóór 1 juli 2008.